

EEN GOTISCHE GRAFZERK UIT DE DUINENABDIJ TE KOKSIJDE

Tijdens de opgravingscampagne 1955-1956 werd in de ruïnes van de Duinenabdij te Koksijde in de westelijke gang van de grote kruisgang een reeks belangrijke grafzerken blootgelegd. Diverse publikaties verschenen hieromtrent¹. In deze artikels ging de aandacht hoofdzakelijk naar de merkwaardige grafzerk van Margareta Ghoys (†1348). Deze zerk werd sedert enige jaren als blikvanger opgesteld achter het museum bij de ingang van het park.

De grafzerk van een anonieme mannelijke figuur werd, zonder verdere beschrijving slechts vernoemd alhoewel het om een merkwaardige zerk gaat². De reden hiervan is gemakkelijk te vinden. De betrokken zerk is deerlijk beschadigd nl. gedeeltelijk afgeschilferd, in diverse stukken gebroken en anoniem. Een nauwgelette studie liet ons toe een tamelijk volledige en gefundeerde reconstructie te maken.

Hier volgt eerst een beknopte beschrijving van dit grafmonument.

1. J. DE CUYPER, *Grafzerken uit de XIVe eeuw in de Duinenabdij te Koksijde*, in *Biekorf*, 57 (1956), blz. 139-142 ; J. DE CUYPER, *Margereta Ghoys van Keiem, «familiaris» van de Duinenabdij (†1348)*, in *Biekorf*, 57 (1956), blz. 211-213 ; A. DUBOIS, *Une Oblate aux Dunes*, in *Citeaux in de Nederlanden*, 8 (1957), blz. 42-51 ; P. SCHITTEKAT, *De schat in het zand*, Brussel, 1966, blz. 106-108 ; A. DUBOIS, *L'abbaye des Dunes in Annales de la fédération historique et archéologique de Belgique*, Kortrijk, 1953, pl. VIII b en IX a, Kortrijk, 1960.

2. J. DE CUYPER, *Grafzerken a.w.*, blz. 141.

1. Wrijfprent van een anonieme zerk uit de Duinenabdij te Koksijde, ca. 1350-1355.

Type : Vloerzerk afkomstig van de westelijke gang van de grote kruisgang.

Overledene : Onbekende man, daar het grafscript op de koperen banden verloren ging.

Datum : 1350-1355.

Ikonografie : Man in burgerkledij, rechtstaande, onder een gotische nis gedragen door vier kolommen ; de handen zijn gevouwen voor de borst ; de voeten rusten op een hondje.

Techniek : Doorniks carboonkalksteen met fijne lijngravering ; het koperen inlegwerk voor hoofd, handen en tekstband met zes vierlobben is verdwenen.

Afmetingen : $\pm 2,65$ m. x $\pm 1,48$ m.; dikte : 0,14 m.

Reconstructie : Onze wrijfprent (zie afb. 1) laat zien hoe belangrijke partijen verloren gingen, van andere delen blijven enkele lijnfragmenten over welke slechts door een geoefend oog kunnen geïnterpreteerd worden. Bij de reconstructie hebben wij ons steeds laten leiden door een nauwgezette confrontatie van onze wrijfprent met de zerkfragmenten. Hierbij werden bepaalde delen in spiegelbeeld overgebracht, waar geen twijfel kon bestaan nopens de architecturale afbeeldingen. Deze weergave klopte volledig met de schaarsbewaarde lijnfragmenten nl. bovendeel van de architectuur, schouders, slippen enz. De onzekere delen, nl. de architectuur van het middendeel, gotische boog met klaverkruis, voorarmen en de schoenen (gedeeltelijk) werden met enkele lijnen weergegeven. Deze wedersamenstelling is gebaseerd op een vergelijkende studie van koperen grafplaten en grafzerken van dezelfde periode. Enkel de sokkels en basissen van de vier kolommen zijn pure gissingen, gebaseerd op bestaande zerken, daar geen minste lijnfragment meer bewaard was om ons te leiden. Andere delen

2. Reconstructie van de anonieme zerk uit de Duinenabdij.

hebben wij volledig blank gelaten nl. het middendeel van de architectuur, het hondje onder de voeten van de afgestorvene (enkel een deel van de snoet en de staart bleven bewaard) en de slip van de gordelriem, daar deze partijen eveneens verloren gingen.

Commentaar : Grafzerken van dat type kwamen in de XIVde eeuw waarschijnlijk meer voor. Weinige bleven bewaard. Een duidelijke stijlverwantschap is aan te tonen met diverse Vlaamse koperen grafplaten nl. van Alan Fleming (†1363) bewaard te Newark en van Robert Braunch (†1364) bewaard te Kings Lynn in Engeland³, van Bruno de Warendorp te Lubeck (†1369)⁴. Een nog sprekender verwantschap bestaat met een grafzerk eertijds in het St.-Lucas-Instituut te Doornik bewaard⁵. Dit grafmonument welke Jan van Bassevelde, burger van Brugge en zijn echtgenote voorstelt, werd in 1889 tijdens graafwerken ontdekt op de ligging van de kruisgang van het kapittel van de kathedraal van Doornik, maar ging jammer genoeg verloren ten gevolge van bombardementen tijdens de laatste wereldoorlog. Een goede afbeelding bleef bewaard onder vorm van een wrijfprent, thans in het Museum voor Kunst en Geschiedenis te Brussel (zie afb. 3). Deze zerk wordt omstreeks 1360 geda-teerd⁶.

3. M. COOK, *Discovering brasses and brass rubbing*, Tring, 1970, toont op blz. 25 een afbeelding van deze Vlaamse grafplaat.

4. Voor een afbeelding zie W.F. CREENY, *A book of facsimiles of Monumental brasses on the Continent of Europe*, Norwich, 1884, afb. blz. 17. Men beschouwt deze grafplaat als van vlaamse herkomst te zijn.

5. H. ROUSSEAU, *Frottis de tombes plattes*, Brussel, 1912, blz. 83-84.

6. F.A. GREENHILL, *Incised effigial slabs*, vol. I, London, 1976, blz. 206-207.

3. Wrijfprent van de verdwenen zerk van Jan van Bassevelde en echtgenote, ca. 1360.

Foto A.C.L. Brussel.

Op basis van stijl en kledij menen wij de zerk uit de Duinenabdij iets vroeger te moeten dateren nl. 1350-1355⁷. Laten wij even de mode van deze tijd analyseren. De onbekende man draagt een lange surcot tot halverwege het scheenbeen. De surcot is tamelijk nauwsluitend aan de borst, zodat het middel enger voorkomt⁸, tevens zijn knopen gedeeltelijk zichtbaar. De mouwen zijn halflang en voorzien van lange neerhangende slippen. Aan de hals is zijn kaproen zichtbaar. Deze kap, die eventueel over het hoofd kon getrokken worden, is voorzien van een schoudermanteltje. Verder draagt hij een lendenriem waaraan rechts de gesp afgebeeld staat, in het midden een beurs en links een dolk. Hij draagt nauwsluitende hozen en puntschoenen. Deze beschrijving stemt overeen met de burgerkledij van de jaren 1350-1355⁹.

Bij vergelijking met de zerk uit Doornik zien we hoe de mode verder evolueerde. De surcot die begin 1300 tot op de voettoppen reikte, werd met de jaren korter en komt in 1360 reeds boven de knieën. Achteraf zal de surcot nog verder inkorten. De knopen lopen hier over gans de borst en de randen van de kaproen zijn mooi uitgesneden. De mouwen zijn eveneens voorzien van lange slippen. Aan de riem hangt tevens een lange dolk en een beurs. Onder de

7. F.A. GREENHILL, *a.w.*, vol. II, blz. 58. De auteur vermeldt enkel het bestaan van deze zerk en dateert deze ca. 1350.

8. Zie de beschrijving van de klederdracht uit deze periode bij F.W.S. VAN THIENEN, *Acht eeuwen kostuum*, Antwerpen, 1967, blz. 13-25.

9. F.A. GREENHILL, *a.w.*, vol. I, blz. 206. De auteur geeft in zijn werk een zeer interessante beschrijving van de klederdracht en zijn evolutie door de eeuwen heen, zich hierbij baserend op de afbeeldingen van grafzerken.

voeten treffen we eveneens een hondje. Gelaat en handen waren in de Doornikse steen waarschijnlijk ingelegd met marmer, daar waar de Duinenzerk, omwille van de zeer geringe uitholling met koper bezet was. Kleine deeltjes pek kleven nog aan de steen, er is geen spoor van klinknagelbevestiging. Het randschrift was eveneens uit koper. Op de plaats van de solderingen werd een bijkomende holte gekapt (gearceerd op onze wrijfprent) die dan bij het aanbrengen van pek een vaste hechting moest verzekeren¹⁰.

Tijdens de opgravingscampagne van 1975-1976 werd op een ander uiteinde van de ruïnes een fragment van koperen tekstband gevonden met de vermelding «... (s)eptimo...». Tevens werd een kleine koperen vierlob ontdekt met voorstelling van het wapenschild van Christiaen de Hondt (†1509)¹¹. De beide fragmenten versierden eens gelijkaardige grafzerken. In de abdijkerk waren vroeger nog diverse grafzerken met koperen platen bedekt. Een tekst op het vermaarde grondplan van de Duinenabdij, geschilderd door Pieter Pourbus en bewaard in het Arentshuis te Brugge meldt: «(...) de kerke van Duynen (...) wel versiert van binnen met steenen

10. Deze werkwijze schonk in de Middeleeuwen al gauw geen voldoening. Bij het betreden van de zerken kwam het koper toch los. Men verbeterde het systeem door de platen te bevestigen met klinknagels en lood. Deze klinknagels pasten in voorafgemaakte dookgaten, waarin langs een smalle geul vloeibaar lood werd gegoten, dat bij stolling een goede hechting van de plaat met de steen verzekerde. Verder werd tussen de plaat en de steen pek gegoten, om hinderend geluid, vervorming en breuk van de plaat te vermijden en een perfecte hechting met de steen te realiseren.

11. «Gevierendeeld, 1 en 4 van goud met 3 hazewinden van sabel, 2 en 3 van zilver met 2 rozen van keel in het schildhoofd en een schild van azuur aan de punt» zie A. DUBOIS, *Sceaux et armoiries dans l'abbaye des Dunes*, in *De Duinen*, nr. 5 (1962), blz. 17-19.

beelden en 2 altaren en sepulturen van metalen»¹². Drie zerken werden tijdens de campagne 1975-'76 in het oostelijk gedeelte van de kruisgang opgegraven, waarvan één eertijds gans belegd was met koper¹³. Waarschijnlijk komen al deze zerken uit Doornikse ateliers. De besproken burger werd tot nu toe niet geïdentificeerd. Vermoedelijk werd hier een belangrijke weldoener van de abdij afgebeeld. Het was gebruikelijk in de Middeleeuwen dat milde schenkers het voorrecht bekwamen om in de kruisgang van het klooster te mogen begraven worden.

De kronijken van A. de But vermelden diverse weldoeners die belangrijke renten, gronden of huizen hebben geschonken aan de abdij tijdens de jaren 1300 en later¹⁴. Tevens zijn heel wat archiefstukken in verband met deze schenkingen bewaard in het Duinenfonds van het Groot-Seminarie te Brugge¹⁵. De schenking van de reeds geciteerde Margareta Ghoys is hier bijzonder leerrijk¹⁶. De notariële bescheiden waarbij de schenking geregistreerd wordt, kennen haar uitdrukkelijk het sepulturerecht in de Duinenabdij toe¹⁷. Het zal in elk geval zeer moeilijk zijn deze anonieme burger te identificeren daar de sepultureboeken, die gewoonlijk een korte beschrij-

12. L. DEVLIEGHER, *De legende op P. Pourbus' schilderij van de Duinenabdij*, in *Bulletin van de Koninklijke Commissie voor monumenten en landschappen*, 11 (1960) blz. 163-173.

13. Deze zerken zullen eerlang het voorwerp uitmaken van een afzonderlijke publikatie.

14. A. DE BUT, *Chronica abbatum monasterii de Dunis*, uitgegeven door E. VAN DE PUTTE, Brugge, 1864.

15. F. VAN DE PUTTE, *Inventaire des chartes, bulles pontificales, privilèges et documents divers de la bibliothèque du Séminaire épiscopal de Bruges*, Brugge, 1857.

16. A. DUBOIS, *Une oblate aux Dunes*, a.w.

17. J. DE CUYPER, *Margareta Ghoys*, a.w.

ving geven van grafmonumenten, verloren gingen¹⁸. De besproken zerk verdiende zeker een beter lot dan de huidige situatie.

De diverse brokstukken staan buiten opgesteld in regen en wind en worden overwoekerd door korstmos. Alhoewel de stukken scheikundig behandeld werden, heeft het aftakelingsproces zich verder gezet, zodat de beeltenis aktueel volledig verdwenen is. Een ander aantal merkwaardige grafzerken, zal dezelfde weg nog opgaan, indien niet dringend betere bewaeringsmaatregelen getroffen worden na voorafgaandelijke scheikundige behandeling. Wij wensen de heer Schittekat, conservator van het Duinmuseum, te danken voor zijn vriendelijk onthaal tijdens onze veelvuldige studiebezoeken.

R. van Belle

18. *Abbaye des Dunes à Koksijde et à Bruges*, in *Monasticon Belge*, t. III, vol. II, Luik, 1966, blz. 357.